נס או טבע בהלכה

נס או טבע בהלכה

פרק א: שמן של נס

פרק ב: אדם ובהמה שנבראו על ידי ספר יצירה

א. בספר מלכים (ב פרק ד) מסופר על הנס שנעשה לאשת עובדיה הנביא, כאשר בעלי החובות התדפקו על דלתה לאחר פטירת בעלה, ורצו לקחת את ילדיה לעבדים, ומאסוך אחד של שמן [מידה מועטת וקטנה שמספקת לסוך ידי אדם] שהיה לה בביתה, התמלאו כלים רבים בשמן, וממכירתם פרעה את כל חובותיה: "וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה יֶּשׁ לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לִשְׁפְחָתְךְ כֹּל בַּבַּיִת כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן. וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי לָךְ כֵּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי. וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי. וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּשִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצָקֶת".

הרד"ק (פסוק ז) הביא את התוספתא, שלאחר שנעשה לה הנס, שאלה אשת עובדיה את אלישע הנביא, האם היא מחוייבת להפריש תרומות ומעשרות מאותו שמן נס: "וכד אתרחיש לה ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דה' **אית עלי עשור מהאי מישחא, או לא**". ואלישע הנביא השיב לה, שאינה מחוייבת בתרומות ומעשרות: "אמר לה, בעליך זן נביאיא דה' במילתא דליכא עליה עשורא, **ואף את לית על משחך עשור, דמן ניסא הוא**". ונראה מהתוספתא, ששמן שנוצר בנס, שונה משמן שנעשה מזיתים שגדלו על העץ בדרך הטבע, ולכן אין בו חיוב מעשרות כדין שמן המיוצר באופן טבעי.

רבי חיים מבריסק הקשה מדברי התוספתא, היאך היה מותר להדליק את הנרות במנורה בזמן שבית המקדש היה קיים בשמן שנעשה בו נס בימי חנוכה (הובא בספרו של הרב זוין המועדים בהלכה, עמ' קנח) "בחוגי הישיבות רווחת שמועה בשם רבי חיים סולובייצ'יק, לחקור איך יצאו ידי חובת הדלקת המנורה באותו שמן, הרי אין כשר למנורה אלא 'שמן זית' שמובנו כמשמעותו שמן שגדל על עץ זית ונעשה מפרי הזית [וכפי שנצטווינו בתורה (שמות כז, ח) "וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ **שֶׁמֶן זַיִת זָךְ** כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", להדליק את המנורה בבית המקדש משמן זית בלבד]. וזה היה **שמן של נס ולא שמן של זית**, וכיוצא בזה כתב הרד"ק שאותו שמן הנס של אלישע היה פטור ממעשרות".

ב. והנה שני נביאים נתנבאו בסגנון אחד, החידושי הרי"ם הקשה גם הוא על הדלקת המנורה במקדש בשמן של נס, אך המקור לקושייתו מסוגיית הגמרא במסכת מנחות (סט, ב) "בעי רבי זירא, חיטין שירדו בעבים, מהו. למאי [לענין מה הסתפק רבי זירא]. אי למנחות, אמאי לא. אלא לשתי הלחם, מאי.

נס או טבע בהלכה

ממושבותיכם אמר רחמנא, לאפוקי דחוצה לארץ דלא, אבל דעבים שפיר דמי. או דלמא ממושבותיכם דווקא, ואפילו דעבים נמי לא".

רש"י פירש את ספקו של רבי זירא: "חטים שירדו בעבים, עם המטר, כששתו העבים באוקיינוס בלעו ספינה מלאה חיטין". והיינו, כאשר התאיידו מי האוקיינוס ונעשו ענני גשם, נבלעה בהם ספינה עם חיטים, וכאשר ירדו לאחר מכן חיטים אלו עם הגשם, הסתפקו האם אפשר להביא מהם לקרבן שתי הלחם, היות ובתורה נאמר "ממושבותיכם", וחיטים שבאו בעבים אינן נחשבות "ממושבותיכם". או שאפשר ללמוד מהפסוק "ממושבותיכם" שהכוונה שלא להביא מגידולי חוץ לארץ, ואילו חיטים שבאו בעבים אכן נכללו ב"מושבותיכם". אולם התוספות פירשו את הסוגיא באופן שונה: "ונראה **דעל ידי נס ירדו בעבים**, כהנהו אטמהתא בפ"ד דסנהדרין". כלומר, לא מדובר בגרעיני חיטה שגדלו על הארץ באופן טבעי ונבלעו בעבים וירדו מן השמים, אלא הגמרא הסתפקה האם מותר להביא את קרבן שתי הלחם **מחיטים שירדו מהשמים במעשה נס** [וכעין המעשה המובא במסכת סנהדרין (נט, ב) שהיה רבי שמעון בן חלפתא מהלך בדרך ופגעו בו אריות, וירדו לו מן השמים שתי חתיכות של ירך ונתנם להם].

ולפי דברי התוספות הקשה החידושי הרי"ם (הובא בכלי חמדה, פרשת ויקהל אות ה) "לפי מה דקיימא לן דכל השמנים פסולים למנורה רק שמן זית זך, והנה מבואר במנחות בעי רבי זירא חיטין שירדו בעבים מהו למנחות, ועיי"ש בתוספות **כיון דעל ידי נס הוא לא מיקרי ממושבותיכם**. ומעתה הכי נמי **כיון דעל ידי נס הוא**, אם כן **לא הוי שמן זית**, כיון דאינו מזית, וממילא פסול למנורה". כלומר, כיצד היה השמן שהדליקו בו החשמונאים את המנורה כשר להדלקה, והרי היה זה שמן של נס, ושמן של נס פסול להדלקת המנורה, כיון שאינו עשוי משמן זית.

ג. לאמיתו של דברו, קושיא זו מיושבת על פי תירוציו של הבית יוסף לקושייתו המפורסמת (או"ח סי' עתר) "למה קבעו שמונה ימים, דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת, ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות". ותירץ הבית יוסף שלושה תירוצים:

[א] "ויש לומר, שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד, והיה דולק עד הבוקר. ונמצא שבכל הלילות נעשה נס". כשמצאו החשמונאים את פך השמן ובו כמות מועטת המספיקה ליום אחד בלבד, חילקו את השמן לשמונה חלקים, ובכל אחד מהלילות הדליקו כמות של שמינית **שמן זית טבעי** מהשיעור הנצרך להדלקה, ונעשה **נס** ומשמינית זו דלקו הנרות במשך כל היום. ואכן היה נס בכל אחד משמונה הימים.

[ב] "ועוד יש לומר, שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הנס אף בלילה הראשונה". לפי תירוץ זה, השמן הטבעי דלק ביום הראשון בלבד, והנס היה שהשמן הטבעי נתכלה על ידי הבעירה ונוצר שמן חדש של נס שמילא את הפך, וממנו הדליקו בשאר הימים. ולכן כבר בלילה הראשון היה ניכר הנס.

נס או טבע בהלכה

[ג] "אי נמי, שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה, ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, וכן בכל לילה ולילה". דהיינו, הנס היה שהשמן הטבעי דלק ביום הראשון ולא נתכלה, וכך במשך כל שמונת הימים נשאר השמן ולא נתכלה בבערה, ולכן כבר בלילה הראשון ניכר הנס.

נמצא שלפי התירוץ הראשון והשלישי, הנס לא היה **בכמות** השמן, שלא נתווסף שמן של נס על מה שהיה, אלא ב**איכות** השמן. לפי התירוץ הראשון, כמות של שמינית **שמן זית טבעי** מהשיעור הנצרך להדלקה, דלקה במשך כל היום. וכן לפי התירוץ השלישי, השמן הטבעי דלק ביום הראשון ובכל ימי החנוכה ולא נתכלה. ולפי זה לא קשה כלל קושיית החידושי הרי"ם והגר"ח מבריסק, כי באמת לא היתה הדלקה **בשמן של נס**, אלא ההדלקה היתה בשמן **טבעי** שנעשה בו נס באיכותו **הטבעית**, שדלק שמונה ימים.

וכנראה לכך התכוין הרב זוין שהביא את תירוצו של הגר"ח (המועדים בהלכה עמ' קנח) "שהנס לא היה **בכמות** בתוספת שמן, אלא **באיכות** שנתעצם כח השמן ודלק שמונה ימים". וכתב הרב זוין: "ומעתה אין מקום לקושיית הבית יוסף, הם עירו את כל השמן שבפך למנורה, אלא שבכל לילה ולילה כלה חלק השמיני ממנה. הנס היה איפוא ביום הראשון, ממש באותו מידה עצמה שבשאר הימים". והיינו שעל פי תירוצי הבית יוסף לקושייתו שהנס היה באיכות השמן, כבר מיושבת קושיית הגר"ח.

ורק לפי תירוצו השני של הבית יוסף, שהשמן הטבעי נתכלה ביום הראשון על ידי הבעירה, ונוצר שמן חדש של נס שמילא את הפך, נותרה במקומה הקושיא היאך היה השמן שהודלק על ידי החשמונאים כשר, הרי היה שמן של נס.

ד. הט"ז (סי' עתר ס"ק א) יישב את קושיית הבית יוסף: "דלמפרע אנו רואים **שגם בלילה הראשונה היה נס**, דמצינו בספר הזוהר על פסוק מה יש לכי בבית, **שאין הוא יתברך עושה נס ליתן ברכה אלא במה שיש כבר בעולם,** ואפילו הוא דבר מועט, אז הוא יתברך נותן ברכה להרבות המעט. משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה. ע"כ ניחא כאן, דאילו נדלק כל מה שהיה בלילה הראשון, לא היה מקום לנס לחול על שום דבר, אלא **ודאי דגם בלילה הראשון נשתייר ממה שהיה ראוי לה,** וממנה נשתייר, ועל אותו השיור באה הברכה שנעשה שם נס להרבות אותו. ואם כן ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס". ברכה יכולה לחול בדרך נס, רק על דבר טבעי. ולכן ריבוי השמן במנורה לא היה בריאה חדשה "יש מאין", אלא היה כאן ריבוי בדרך נס של השמן הטבעי שנשאר בקני המנורה, וממילא **גם בלילה הראשון היה נס**, שלא נתכלה כל השמן אלא נותר שמן, שעליו חלה הברכה, ונעשה נס שנתרבה משמן זה שמן נוסף להדלקה בכל שאר הימים.

על פי דברי הט"ז תירץ החידושי הרי"ם: "בנס חנוכה על כרחך היה רק ברכה ולא נס, ואם כן אותו השמן זית נתווסף ונעשה הרבה, עכ"פ **כיון דבא מכח שמן זית המיעוט, הכל הוא שמן זית**, וכשר למנורה". ומבואר בדבריו שיש הבדל בין דבר **שנברא כולו במעשה נסים**, כגון החיטים שנבראו בנס [הגמרא במנחות], שאינם נחשבים כדבר טבעי, ולכן נפסלו מהקרבת שתי הלחם. **ובין דבר טבעי שנתרבה במעשה נס**, כדוגמת השמן שמצאו החשמונאים, שהיה מיעוט שמן טבעי שנתרבה בנס, ולכן נחשב כדבר טבעי וכשמן זית הכשר להדלקה במנורה.

נס או טבע בהלכה

דברים דומים הביא השלמי תודה (חנוכה סימן א) בשם רבי מיכל פיינשטיין: "דוודאי דלאחר שנתנו השמן לנרות המנורה נשאר לחלוחית של שמן זית בדופני הפך, ואפשר שהנס היה שמאותה לחלוחית נתרבה השמן ונתמלא הפך שמן. ואם כן ניחא דיש לומר **דשמן נס שבא משמן זית דינו כשמן זית**, וכשר להדלקה". והוסיף ראיה לתירוץ זה מדברי הגמרא במסכת הוריות (יא, ב) "שמן המשחה שעשה משה במדבר נעשו בו כמה נסים, תחילתו לא היה אלא שנים עשר לוגין, וממנו היו נוטלים למשוח את המשכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים. ואפילו הכי לא נחסר מעולם וכולו קיים לעתיד לבוא, שאחר שנטלו ממנו היה חוזר ומתמלא מאליו, עי"ש. והרי שמן המשחה נמי היה נעשה משמן זית דווקא, והשמן שנתרבה על ידי נס לכאורה אינו שמן זית, והיאך היה כשר למשיחת כלי המקדש. אלא ודאי דכיון שנתרבה ונתווסף מן השמן הנשאר, דינו כשמן שנתרבה ממנו, וחשיב שמן זית. ואם כן הכי נמי יש לומר, דמלחלוחית השמן שנשאר בדופני הפך נתרבה ונתמלא הפך, וחשיב שמן זית".

ה. אולם הקושי על תירוץ זה הוא מנס השמן של אלישע הנביא, שהיה שמן טבעי שנתרבה במעשה נס, ולפי תירוצם של החידושי הרי"ם ורבי מיכל פיינשטיין, נחשב כשמן טבעי, ומדוע אלישע הנביא פטר את השמן ממעשרות, וכפי שכבר הקשו הכלי חמדה ובספר שלמי תודה: "אלא שיש להקשות על יסוד זה דהנה גבי נס השמן שעשה הנביא אלישע לאשה האלמנה אשת עובדיה הנביא, שע"י מעט השמן שהיה לה באסוך שמן נתרבה השמן ונתמלא כל הכלים הרקים שהביאה בשמן. וקשה דהרי התם נמי נתרבה השמן מן האסוך שמן שהיה מן הסתם שמן זית, ואם כן לפי מה שנתבאר ששמן נס שנתרבה משמן אחר יש עליו כל הדינים כמו שמן הראשון, הכא נמי נימא דאף השמן נס יהא דינו כשמן זית, ויתחייב במעשר".
ולכן ביאר הכלי חמדה: "נראה עיקר כדברי מרן הגאון זצ"ל [החידושי הרי"ם] דברכה דינו כהשמן שמתברך ממנו, **והוא לגמרי כאותו מין.** ולכן בעובדא דאלישע שכנראה אותו שמן שהיה לאשת עובדיה כבר היה מעושר, רק דאותו שמן הנוסף ע"י ברכה לא היה מעושר, ע"ז אמר לה אלישע דלא צריך לעשרו, כיון דבא מכח ניסא. והיינו כיון דבא ע"י נס נתברך השמן המועט ונעשה מרובה, ו**כיון דהשמן המועט כבר היה מעושר כהלכתו, גם על השמן הזה לא חל חובת מעשר,** כיון דהוא שמן המועט אלא שניתוסף ע"י הברכה, ודינו כשמן המועט".
ומבואר בדבריו, כי דבר טבעי שנתרבה במעשה נסים, דינו לגמרי כדבר הטבעי שנוצר ממנו, לרבות החלק שנתרבה נס. ולכן שמן מעושר שנתרבה בנס, אפילו החלק שנתרבה בנס נחשב כשמן מעושר.

ו. ונראה לענ"ד ליישב באופן נוסף, היאך היה השמן שהודלק על ידי החשמונאים כשר להדלקה, והרי השמן היה שמן של נס שאינו כשר להדלקת המנורה בבית המקדש.
השפת אמת (תרל"ד ליל א' דחנוכה) הקשה על תירוצו של הט"ז [לעיל **אות ד**] "הט"ז כתב שהיה הנס שנשאר פך להיות שורה עליו הברכה, וקשה כי נס אינו על פי הטבע בתורת ברכה, ורוב נסים הם בלי הכנה של הטבע כלל". כלומר, לפי תירוצו של הט"ז קשה, מדוע באמת היה צורך בנס של ריבוי השמן הטבעי [כדי שהברכה תחול], וכי הקב"ה לא היה יכול לעשות נס שאינו על פי דרך הטבע כלל.

נס או טבע בהלכה

והשיב השפת אמת: "רק יש לומר שזה היה חיבה יתירה להיות נזדמן להם שמן על פי הטבע מצד הברכה ששורה על המעט, **שיהיה נחשב שעשו בני ישראל זה מעצמם**. ובאמת הנס דחנוכה חביב מאד, והיא חיבה יתירה". ומבואר בדבריו כי בגלל רצונם ומאמציהם של ישראל להדליק בשמן טבעי כפי שנצטוו, זכו ונעשה להם נס שהשמן **הטבעי** עצמו יתרבה, כדי **שיחשב להם שהדליקו את המנורה בשמן טבעי**, ולא על ידי שמן שנברא בנס, **כרצונם** [וזו הסיבה לחביבות מצות נר חנוכה [כלשון הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד הי"ב) "מצות נר חנוכה **מצוה חביבה היא עד מאד** וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס"], כי רצונם של ישראל לקיים המצוה כתיקונה באופן טבעי גרם לכך שהנס יהיה באופן של ריבוי השמן הטבעי ולא יצירת שמן בנס].

מדברי השפת אמת נשמע, כי רצון עז לעשות דבר באופן טבעי, גורם שגם הנס עצמו יֵחשב כדבר טבעי. והחידוש בדבריו הוא, שאמנם מעשה הנס, שנעשה על ידי הקב"ה, הוא כמובן נס. אך כאשר הנס נעשה כתוצאה מרצון טבעי, אזי הרצון גורם לכך שהיחס ההלכתי לנס הוא גם כן טבעי. ומשום כך רצונם להדליק את המנורה באופן טבעי, גרם לכך שהנס שנעשה נחשב כמעשה טבעי על ידי האדם. ומיושבת איפוא קושיית החידושי הרי"ם והגר"ח, כי **רצונם** של ישראל היה להדליק בשמן טבעי, גרם לכך שאכן ההדלקה במנורה נחשבה כהדלקה טבעית, למרות שהיתה למעשה בשמן של נס.

ז. על פי דברי השפת אמת אפשר לענ"ד ליישב את שיטת רש"י בסוכה (מא, א ד"ה אי נמי) שבית המקדש השלישי לא יבנה כלל בידי אדם, אלא ירד בנוי מהשמים, כדבריו: "אבל מקדש העתיד שאנו מצפים, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים. שנאמר (שמות טו, יז) מקדש ה' כוננו ידיך".

רבי ירוחם פישל פערלא הקשה בהגהותיו על ספר המצות לרס"ג (מצות עשה ג) "באמת פירש"י וסיעתו בסוגיא דראש השנה ודסוכה שם קשה מאד, דאין לנו שום מקור לזה לומר דבנין בית המקדש דלעתיד לא יהיה בנוי על ידי בני אדם כמקדש ראשון ושני, ודבר כזה הוה ליה לתלמודין לאשמועינן בהדיא כיון דעיקר שינויא דגמרא שם עלה סמיך, ואיך יסתום בחידוש גדול כזה כאילו דבר פשוט וידוע הוא, אף דלא שמענו בשום דוכתא בגמרא וגם אין מקום להך שינויא בלא זה".

ובערוך לנר (סוכה שם) הקשה על רש"י ממשמעות דברי חז"ל ולשונות התפילה שמצינו דלעתיד לבוא יבנה בית המקדש דווקא על ידי בני אדם: "דוחק הוא לפרש הגמרא כן מדקאמר מהרה **יבנה** בית המקדש, ולפי דברי רש"י הוי ליה למימר מהרה **יגלה** בית המקדש. וכן הלשון **דאיבני** דקאמר משמע בנין ממש, וכן לקמן (סוכה נב, ב) דקאמר מאן נינהו ד' חרשים ומני משיח בן דוד ומשיח בן יוסף בהדייהו, ופירש רש"י משיחים שניהם **אומנים לבנין** בית המקדש, עי"ש. ואם כבר בנוי ומשוכלל ירד למטה, מאי אומנות שייך בזה. וכן מה שנאמר במשנה תמיד (פ"ז מ"ג) ומה שאנו מתפללים בכל תפילותינו יהי רצון **שיבנה** בית המקדש במהרה בימינו, יהיו תפלות שוא, כיון שכבר נבנה הוא, והיה לנו להתפלל **שיגלה** בית המקדש במהרה".

גם מדברי הרמב"ם בספר המצות (מצות עשה ג) משמע שבניית בית המקדש היא מצוה המוטלת על הציבור: "שצוונו **לבנות** בית עבודה בו יהיה הקרבה והבערת האש תמיד, ואליו יהיה ההליכה והעליה לרגל

נס או טבע בהלכה

והקיבוץ בכל שנה, והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש. ונוהגת מצוה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתם, וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הציבור כולם, כשיבנה הבית במהרה בימינו, יתקיים מצות עשה" [והגרצ"פ פרנק כתב בחידושיו על הש"ס (ערכין ה, ב) "עכו"ם אינם בבנין בית המקדש, משום שנאמר (עזרא ד, ג) לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹקינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, כמבואר בפסקי תוספות במסכת מידות (סימן כב), ובפירוש הרא"ש]. ואילו לפי רש"י, שבית המקדש השלישי "יגלה ויבוא משמים בנוי ומשוכלל", נראה שאין לישראל כל מצוה לבנותו, שהרי בירידת בית המקדש מן השמים ודאי אין קיום מצוה על ידי ישראל, וצ"ע.

ואמנם כתב הערוך לנר כי בנין בית המקדש **למטה** יהיה על ידי אדם, אך קיומו יהיה רק אם יבנה בית המקדש **למעלה**, שמכוחו מתקיים בית המקדש למטה: "ודאי **בית המקדש לעתיד לבוא יבנה בנין ממש בידי** אדם, ומה שנאמר מקדש ד' כוננו ידיך שנדרש בתנחומא שירד למטה, הוא **בית המקדש רוחני שיבוא לתוך בית המקדש הנבנה גשמי כנשמה בתוך הגוף**, וכמו שירד במשכן ובבית המקדש האש של מעלה תוך האש של הדיוט שנבער בעצים. וכן נראה במכילתא דדרש מפסוק מכון לשבתך פעלת ה', שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, ועל זה קאמר מקדש ה' כוננו ידיך, שלעתיד לבא כשימלוך ד' לעולם ועד לעיני כל באי עולם, ישכון למטה בתוך מקדש שכבר בנוי הוא ומכוון כנגד בית המקדש של מטה והיינו שירד למטה, תוך המקדש שיבנה, ועיין בזוהר פרשת וישב שמשמע שם כן. אמנם כמו שלמטה בארץ אין נשמה בלא גוף, כמו כן המקדש רוחני לא יקום בלא מקדש גשמי. ולכן אתי שפיר הלשון **בנין** בבית המקדש שלעתיד גם כן".

והנה לפי חידושו של השפת אמת, שרצון עז לעשות דבר באופן טבעי, גורם שגם הנס נחשב כדבר טבעי, נראה לענ"ד ליישב את שיטת רש"י, כי עצם רצונם של ישראל לבנות את בית המקדש לעתיד לבוא, יהיה כה עז, שיוכל להוביל ולגרום שירידת בית המקדש משמים "בנוי ומשוכלל", תיחשב כבנין טבעי בידי אדם.

לסיכום: בתוספתא מפורש כי שמן של נס אינו חייב במעשרות, כי שמן זה אינו נחשב כשמן טבעי, ולכן אינו חייב במעשרות.

ואכן, הגר"ח מבריסק ביאר כי הדלקת הנרות בבית המקדש על ידי החשמונאים, לא היתה הדלקה **בשמן של נס**, אלא בשמן **טבעי** שנעשה בו נס באיכותו **הטבעית**, שדלק שמונה ימים.

ואילו החידושי הרי"ם חידש, **שדבר טבעי שנתרבה במעשה נס**, כדוגמת השמן שמצאו החשמונאים, נחשב לשמן זית הכשר להדלקה במנורה. אולם דברים **שנבראו לגמרי במעשה נסים** [כגון החיטים שנבראו בנס במנחות] אינם נדונים כדבר טבעי [ולכן החיטים נפסלו מהקרבת שתי הלחם].

ועוד נתבאר, כי **דבר טבעי שנתרבה במעשה נסים, דינו לגמרי כדבר הטבעי שנוצר ממנו**, לרבות החלק שנתרבה בנס. ולכן השמן המעושר של אלישע שנתרבה בנס, נחשב כשמן מעושר.

ומדברי השפת אמת למדנו, כי רצון עז לעשות דבר באופן טבעי, גורם שגם הנס נחשב כדבר טבעי. ובשל כך רצונם של ישראל להדליק בשמן טבעי, גרם שההדלקה במנורה בנס נחשבה כדבר טבעי.

נס או טבע בהלכה

פרק ב: אדם ובהמה שנבראו על ידי ספר יצירה

ממוצא הדברים בהגדרת מעמדו ההלכתי של שמן של נס, נבוא לבירור דינם של אדם ובהמה שנבראו ע"י ספר יצירה, האם נחשבים כדבר טבעי או כמעשה נסים, ונפקא מינה כדלהלן.

ח. במסכת סנהדרין (סה, ב) מסופר: "רבא ברא גברא [על ידי ספר יצירה, שלמדו צירוף אותיות של שם, רש"י]. שדריה לקמיה דרב זירא [שלחו רבא לרב זירא], הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה [רבי זירא ניסה לשוחח עם הנברא, אך הלה לא ענה לו מפני שלא היה לו את כח הדיבור] אמר ליה, מן חבריא את [מן הנבראים על ידי החברים אתה, רש"י] הדר לעפריך" [חזור לאדמה, והיינו שהרגו].

ועוד מסופר (שם) כי "רבי חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי **בספר יצירה** ומיברו [ובראו] להו עיגלא תילתא [עגל משובח] ואכלי ליה". מעשה זה מובא בהמשך הסוגיא בסנהדרין (סז, ב) ושם הגירסא: "רבי חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי **בהלכות יצירה** ומיברו להו עיגלא תילתא". ופרש"י: "עסקי בהלכות יצירה - וממילא אברו להו עגלא תילתא [בראו להם עגל "משולש"] על ידי שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם, ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן, על ידי שם קדושה שלו הוא".

הדברים עמוקים ויסודם בחכמת הקבלה שאין לנו עסק בה, אולם במובן הפשוט המתבאר מדברי הגמרא ורש"י, מכ"ב אותיות האל"ף בי"ת ניתן לצרף צירופים שונים של שמות. ובריאת העולם על ידי הקב"ה נעשתה ב"שמות", וכל "שם" היה מורכב מצירוף אחר של אותיות. ולאורך כל הדורות היו חכמים שידעו את "צירוף האותיות" שיוצר "שם" שבו ניתן לברוא אדם ובעלי חיים, כמסופר בגמרא, ואף לאחר מכן, כמובא בספר יצירה עם פירוש אבוסאולה: "החכם אבן עזרא ברא בריה לפני רבנו תם ואמר ראו מה שנתן הקב"ה באותיות הקדושות", וכפי שהעיד בשו"ת חכם צבי (סימן צג) על זקנו רבי אליהו אב"ד חעלם, שברא אדם על ידי ספר יצירה. ובהקדמה לספרא דצניעותא עם פירוש הגר"א, כתב תלמידו המובהק, רבי חיים מוולוז'ין: "ובספר יצירה היתה משנתו סדורה לו מימי ילדותו בגירסא ברורה ועמקות נורא. אמרתי לו, מעתה הלא אינו דבר גדול ופלא כל כך לברוא גולם. השיב כי באמת **פעם אחת התחלתי לברוא גולם**, ובעודי באמצע עשייתו חלף ועבר תמונה אחת על ראשי והפסקתי מלעשותו עוד כי אמרתי מסתמא מן השמים מנעוני לפי רכות שני אז. ושאלתיו בן כמה היה אז, והשיב **שהיה קודם י"ג שנה**" [בדורות האחרונים מתהלכות אגדות אודות ה'גולם' שברא המהר"ל מפראג, אשר שימש את המהר"ל כשליח נאמן להטיל אימה על מפיצי עלילות הדם באותה התקופה. על מצחו של הגולם היו חקוקות האותיות "אמת", וכאשר הוציא המהר"ל את רוח החיים ממנו, מחק את האות א', והכיתוב הפך ל"מת". על פי האגדה, שרידי גופו של ה'גולם' נמצאים בעליית הגג של בית הכנסת "אלטנוי שול" בפראג עד עצם היום זה. אך יש חילוקי דעות האם אגדות אלו נכונות].

ודנו הפוסקים, **במעמדם ההלכתי** של אדם ובהמה שנבראו ע"י ספר יצירה, כדלהלן.

נס או טבע בהלכה

ט. החכם צבי (סימן צג) דן בשאלה: "נסתפקתי **אדם הנוצר על ידי ספר יצירה** כאותה שאמרו בסנהדרין רבא ברא גברא, וכן העידו על זקני הגאון מוהר"ר אליהו אבדק"ק חעלם [שברא "גולם" על ידי 'ספר יצירה'] **מי מצטרף לעשרה לדברים הצריכים עשרה** כגון **קדיש וקדושה**".

וצדדי הספק: "מי אמרינן כיון דכתיב (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, לא מיצטרף [כיון שהנברא בספר יצירה אינו מ"בני ישראל"]. או דילמא, כיון דקיימא לן בסנהדרין (יט, ב) המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, הכי נמי כיון שמעשה ידיהם של צדיקים הוא, הוי ליה בכלל בני ישראל, שמעשה ידיהם של צדיקים הן הן תולדותם". כלומר, מכיון שדיני צירוף לעשרה לאמירת דברים שבקדושה נלמד מהכתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל", יש להסתפק האם הנברא בספר יצירה נחשב כ"בני ישראל" היות וגם מעשי ידי הצדיקים הוא בכלל "בני ישראל", או לא.

ומסקנת החכם צבי **שאינו מצטרף לעשרה**: "ונראה לי דכיון דאשכחן לרבי זירא דאמר מן חבריא את תוב לעפרך, הרי **שהרגו**. ואי סלקא דעתך שיש בו תועלת לצרפו לעשרה לכל דבר שבקדושה, לא היה רבי זירא מעבירו מן העולם".

זאת ועוד, מדברי החכם צבי מתבאר כי רבי זירא **הרג** את האדם שברא רבא ו"אין בו איסור שפיכת דמים, דהכי דייק קרא (אף שיש בו דרשות אחרות) שופך דם האדם באדם דמו ישפך, דווקא אדם הנוצר תוך אדם, דהיינו עובר הנוצר במעי אמו, הוא דחייב עליה משום שפיכות דמים, יצא ההוא גברא דברא רבא שלא נעשה במעי אשה".

הנה כי כן למדנו מדברי החכם צבי, שאדם שנברא בספר יצירה, אינו מצטרף למנין עשרה הנצרך לאמירת דברים שבקדושה, ואין איסור להורגו.

ברם מכלל לאו אתה שומע הן, כי **דווקא בנדונים אלו אין דינו ככל אדם**, והסיבה שאינו מצטרף למנין עשרה כי אינו בכלל "בני ישראל", ואין בו איסור רציחה כי "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" לא נאמר אלא בנולד ממעי אשה. **אבל בשאר מצוות התורה, הנברא בספר יצירה מחוייב ככל אדם**, וכמו שנקט בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן צט) "הנולד ע"י ספר יצירה, כיון שנקרא אדם, כמו שהוכחתי מדברי החכם צבי שייכי ביה שפיר מצות התורה. ושכן מוכח גם בחכם צבי מדלא מסתפק אלא במקום דכתיב בני ישראל שיש למעטו ממשמעות הלשון, **מוכח דבשאר מצות מחייב שפיר**".

י. מאידך, דינה של בהמה שנבראה על ידי ספר יצירה, אינו כדין בהמה רגילה.

יסוד הדברים מפורש בספר השל"ה הקדוש (פרשת וישב, צאן יוסף, דף ל' ע"א) בביאור דברי חז"ל (ב"ר ד, ז) על הפסוק (בראשית לז, ב) "ויבא יוסף דבתם רעה אל אביהם", ודרשו חז"ל "שהיה מגיד לאביו שאוכלים אבר מן החי ומזלזלים בבני השפחות לקרוא אותם עבדים והיו חשודים בעריות". וכתב השל"ה: "ומקשים העולם חלילה איך להאמין על שבטי יה לעשות מעשים כאלה, ואם לא עשו איך להאמין על יוסף שיוציא דבר שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו. ושמעתי שנמצא בקובץ ישן הענין, היה אברהם אבינו עשה ספר יצירה ומסרו ליצחק ויצחק ליעקב. ויעקב מסרם לבניו אשר הם היותר מיוחסים, כי אין מוסרים סתרי

נס או טבע בהלכה

תורה כאלה אלא לצנועים ומיוחסי ישראל בכל דור ודור, על כן מסרו לבני הגבירה ולא לבני השפחות. והנה מצינו בגמרא סנהדרין (מה, ב) דברא עגלא תלתא בכל ערב שבת על ידי עסק ספר יצירה בצירוף השמות, **ובודאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה, וניתר לאוכלו בעודו חי**, וכך עשו השבטים, ויוסף לא ידע, והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דיבה זו אל אביו שהם אוכלים אבר מן החי, והם כנים היו וכדין עשו".

ומדבריו קבע בשו"ת להורות נתן (חלק ז או"ח סימן יא) "ולכאורה מאין קאמר בפשיטות דבהמה שנבראה ע״י ספר יצירה אין בה דין שחיטה, ושמא דינה כשאר בהמות הטעונין שחיטה. ועל כרחך דפשיטא להשל"ה ז״ל דדיני התורה לא נאמרו אלא בכדרכה, ועל כן **בהמה שנוצרה ע״י ספר יצירה**, שאין זו דרך יצירת בהמה, **לא נאמרו בה דיני התורה, ומבהמה כזו לא דיברה תורה**".

ומתוך כך יצא לברר את פרטי הדינים בהם שונה בהמה שנוצרה על ידי ספר יצירה, מכל בהמה רגילה:

• "וליכא בה משום **שביתת בהמתו**, כי התורה לא דיברה אלא בבהמות שנולדו כדרך העולם".

• "נראה דגם **איסור טריפה אינו נוהג**, דהא מבואר ברמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"י) דהחותך בשר מן החי הרי אותו הבשר טריפה, והאוכל ממנו כזית לוקה משום טריפה". ואם כן לפי דברי השל״ה שבבריאה על ידי ספר היצירה **אין** איסור אבר מן החי, אין גם איסור טריפה.

• "ונראה דגם **דין בשר בחלב ליכא בה** כיון דהתורה אמרה לא תבשל גדי בחלב אמו ודיברה רק ממה שנוצר כדרך הטבע ולא מגדי שנוצר ע״י ספר יצירה. וכן אם יבשל בשרו עם חלב מן החי אין איסור משום דאינו בגדר בשר שאסרה תורה, דהתורה לא דיברה מדבר שהוא מחוץ לטבע".

• "ונראה גם שאם ברא ע״י ספר יצירה **בהמה שאין לה סימני טהרה דמותר לאכלה,** דסימני טהרה נאמרו רק בבהמה טבעית, ולא בזו שנוצרה ע״י ספר יצירה, דבזה לא נתנה התורה סימני טהרה".

• "והנה לגבי **קרבן** נראה דבהמה שנוצרה ע״י ספר יצירה **פסולה להקרבה**, דהא בחולין (לח, א) אמרו שור או כבש כי יולד, פרט ליוצא דופן דפסול לקרבן. ועיין רש״י (שם עד, א) דבן פקועה פסול לפסח [וכן להקרבת כל הקדשים]. ואם כן מכל שכן כשהבהמה נוצרה ע״י ספר יצירה, דודאי פסול" [כי יש צורך בבהמה **שנולדה באופן טבעי**, ואם "בן פקועה" שלא נולד באופן טבעי פסול להקרבה, כל שכן בהמה שנבראה ע"י ספר יצירה].

• "ואפשר דבבהמה שנוצרה ע״י ספר יצירה גרע טפי, **ואינו חייב על רביעה וחרישה בכלאים**, דהתורה לא דיברה מבריה שנוצרה שלא כדרכה".

• "ועיין בבא קמא (נד, ב) אחד שור ואחד כל בהמה **לנפילת הבור**, **ולתשלומי כפל, ולהשבת אבדה, לפריקה, לחסימה, לכלאים, ולשבת** [דהיינו איסור שביתת בהמתו בשבת], וכן חיה ועוף כיוצא בהן. ברם כל אלו **נבראו כדרכן**, אבל בהמה שנבראה ע״י ספר יצירה, נראה שאינם בכלל דינים אלו".

• "ונראה דבהמה כזו **אינה נלקחת במעות מעשר שני** וכמש״כ הרמב״ם (הלכות מעשר שני פ״ז ה״ג) אין נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם **שגידולו מן הארץ**, והרי הבהמה זו אינה גידולה מן הארץ".

• רבי יצחק זילברשטיין, הוסיף (חשוקי חמד סנהדרין עמ' שנה) כי **הגונב בהמה שנבראה ע"י ספר יצירה** אינו חייב **תשלומי ארבעה וחמישה בטביחתה או מכירתה** על פי מש"כ בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן יד)

נס או טבע בהלכה

שהגונב בן פקועה וטבחו, אינו חייב ארבעה וחמישה "שאינו חייב אלא על טביחה הצריכה להכשר אכילה, לאפוקי בן פקועה שאין צריך טביחה להכשר אכילתו, ולכן לא מחייב עליה". ולפיכך: "הוא הדין בהמה שנוצרה ע"י ספר יצירה, **ובא אחד וגנבו ושחטו פטור**, כיון שאין צריך שחיטה כמבואר בשל"ה, שאפשר לאוכלו בלא שחיטה. ואף שכתב הפתחי תשובה דאסור לאכלו בלא שחיטה מדרבנן, משום מראית העין, הרי שצריך שחיטה מדרבנן, מכל מקום השחיטה אינה מתרת אותה באכילה, דומיא דבן פקועה".

יא. ועוד הסתפק בשו"ת להורות נתן בדינים דלהלן, האם נאמרו דווקא בבהמה שנוצרה בדרך הטבע, או גם בבהמה שנבראה ע"י ספר יצירה:

• "יש לעיין **בשופר שנוצר ע״י ספר יצירה** אם כשר, ועיין בסוגיא דראש השנה (כו, א) ושם (כו, ב) דעות התנאים בזה איזה שופר כשר לראש השנה, ולכאורה לא נזכר בתורה המין שממנו יעשה שופר, אלא דהעיקר שייקרא שופר, וכדכתיב ביום הכיפורים של יובל והעברת שופר. ואם כן גם כשעשה שופר ע״י ספר יצירה דינו כשופר, כיון שיש לו צורת שופר, וצ״ע".

• "גם יש לעיין בבהמה שנוצרה ע״י ספר יצירה אם יש בו **דין שור הנסקל כשהרג את הנפש**. והרמב״ם כתב בהלכות נזקי ממון (פ"י ה״ב) אחד שור ואחד שאר בהמה חיה ועוף שהמיתו הרי אלו נסקלין. אולם יתכן דכל זה בבעלי חיים טבעיים. אלא שיש לדון שייהרג מדין ובערת הרע מקרבך, והוא דהנה הרמב״ם (שם הלכה ז) כתב דשור טריפה שהרג את הנפש הרי זה פטור, וכתב עליו הראב״ד דאם בפני בית דין הרג, הרי זה נהרג משום ובערת הרע. ואם כן אפשר דגם בבהמה כזו איכא עכ״פ ובערת הרע, דהא לא נפקא מכלל רע".

• "גם יש לעיין אם **עור של בהמה שנוצרה ע״י ספר יצירה כשר לספר תורה ותפילין ומזוזות**, דהא כתב הרמב״ם (הלכות תפילין פ״א ה״ח) הלכה למשה מסיני שיהו כותבין ס״ת על הגויל, ותפילין על הקלף, ומזוזה על הדוכסוסטוס. ומעתה יתכן דלא דברה הלכה למשה מסיני אלא מעור שהוא מבהמה שנולדה כדרכה, ולא מבהמה שנוצרה שלא כדרכה, וצ"ע".

אמנם בשו"ת ארץ הצבי (ח"ב סימן ט) כתב: "דבהמה הנבראת על ידי ספר יצירה הוי מין בהמה כמו בהמה הנולדה בסדר הטבע, ואפשר דעורו כשר לכתיבת סת"ם".

• עוד הסתפק בשו"ת להורות נתן האם נאמר בבהמה כזו דין **צער בעלי חיים**, אשר נלמד מהפסוק שנתחייבנו בפריקה וטעינה (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו", וכן נאמר (דברים כב, ד) "לא תראה חמור אחיך או שורו נופלים בדרך". ומכיון "שהתורה דיברה מחמור ושור שנולדו כדרכם", יתכן להיות שאין איסור צער בעלי חיים בבעל חי שנולד ע״י ספר יצירה.

• • •

יב. והנה בשו"ת להורות נתן הקשה מהגמרא במנחות על דברי השל"ה שאין איסור אבר מן החי וחיוב שחיטה בבהמה שנבראה ע"י ספר יצירה, היות ודין בהמה זו אינו כדין בהמה רגילה, שהרי בגמרא

נס או טבע בהלכה

במנחות [**אות ב**] לפי פירוש התוספות מבואר שאין להביא קרבן שתי הלחם **מחיטים שירדו מהשמים במעשה נס**, כי בתורה נאמר "ממושבותיכם", וחיטים שבאו בעבים אינן נחשבות "ממושבותיכם". ומשמע שכל המניעה להקריבן נובעת מחמת שאינן "ממושבותיכם", ולא בגלל שנבראו בנס. ואילו לפי השל"ה לכאורה היה צריך להיות "שהתורה לא דיברה אלא מלחם טבעי הבא מן הקמח שגדל בדרך הטבע כמנהג העולם, אבל אם ירדו בדרך נס מנלן שהוא בגדר לחם חיטה בכלל", ומוכח איפוא שלא כדעת השל"ה "ואף דבר שנברא בדרך נס הוי גם כן בגדר דיני התורה".

וכן קשה מדברי הרמב"ם (הלכות תמידין פ"ח ה"ג) שכתב: "**חטים שירדו בעבים** יש בהם ספק אם אני קורא בהם ממושבותיכם או אינם ממושבותיכם, לפיכך לא יביא, **ואם הביא כשר**", ואם כן מוכח שגם מה שנברא בנס, כשר לכל דיני התורה, כדבר טבעי, ושלא כדעת השל"ה. וכפי שכתב בשו"ת ארץ הצבי (ח"ב סימן ט) לאחר שהביא את דברי הרמב"ם הנ"ל: "מבואר שהדבר שנתהווה ע"י הנס הוי דינו כמי שנהווה ע"פ סדר הטבע, וחיטים שירדו בעבים במעשה ניסים כשר למנחות כמו חיטים הגדלים מן הארץ. וממילא אפשר לומר דבהמה הנבראת על ידי ספר יצירה הוי מין בהמה כמו בהמה הנולדה בסדר הטבע, ואפשר דעורו כשר לכתיבת סת"ם". ואם כן כיצד נקט השל"ה כי בהמה שנבראה שלא כדרכה, לא נאמרו בה כל הדינים שנאמרו בכל בהמה.

יג. כדי ליישב את דברי השל"ה, כתב הלהורות נתן לחלק בין דבר **שנברא על ידי ספר יצירה** ובין דבר **שנעשה בדרך נס**:

"דדווקא **דבר הבא בדרך נס בלא מעשה ידי אדם, חלים עליו דיני התורה**, דכיון דחזינן דשייך נס כזה, אם כן הוי ליה כעין כדרכו. אבל **כשעשאו האדם על ידי ספר יצירה** ולא נעשה מאליו בדרך נס, שמא **אין זה בגדר דיני התורה**, דהוי שלא כדרכו".

וסברא זו מבוארת גם בשו"ת בצל החכמה [בהמשך דבריו המובאים לעיל **אות ט**] שכתב: "נ"ל פשוט דדווקא **בדבר נס שנתהווה ע"י בני אדם** דאיירי ביה השל"ה הקדוש בפרשת וישב שהאחים בראו בהמה ע"י ספר יצירה, **שייך לומר שלא נאמרו בה מצות התורה**, ואין בה משום אבר מן החי כמו שכתב השל"ה הקדוש, משום שלא נאמרו מצות התורה בדברים שנתהוו שלא על פי דרך הטבע אלא דרך נס ע"י בני אדם. אמנם **בדברים שנתהוו ע"י נס מאת הקב"ה** בוודאי **דשייכו בהם כל המצות**. כי אצל הקב"ה לא שייך נס, וכל דרכי הטבע על הנס הם מיוסדים, רק שאין אנו מכירים בהם להתמדתם ותדירתם בלי הפסק, וכמו שהאריכו בזה הרמב"ם, ספר העקידה ועוד הרבה ספרים. ואטו משום שדברים אלו נראים טבעיים בעינינו יהיו מצות התורה שייכים בהם, והאחרים שאינם טבעיים בעינינו אלא נסיים לא תהא שייכים בהם מצות התורה, והלא בעצמותן אין כאן שום נפק"מ ביניהם כי שניהם נסיים המה באמת אצלינו ואמנם נסיים אצל הקב"ה. משא"כ בדברים שנתהוו ע"י נסי בני אדם, שהם משונים באמת בעצמותן משאר דברים שנבראו ע"י הקב"ה בעצמו שפיר נוכל לחלק ולומר דלא שייכי בם מצות התורה, אבל בנסים שנעשו ע"י הקב"ה בוודאי שייכי בהם מצות התורה".

נס או טבע בהלכה

ומסיים: "נמצא לפי המסקנא, דכל שנתהווה על ידי מעשה ניסים לא שייך בו מצוות התורה כמפורש בתוספתא [לעיל **אות א**; בנס אסוך השמן]. אמנם כל זה בנסים שנעשו על ידי בני אדם, ובאמת גם התוספתא מנס שנעשה על ידי בני אדם מיירי. ומעתה **אדם שנברא בספר יצירה אינו חייב במצוות**, ודלא כהחכם צבי".

ומבואר בדבריהם כי מה שנעשה **בנס על ידי הקב"ה** ללא התערבות יד אדם, דינו ככל דבר טבעי. כי מצדו של הקב"ה שציוונו במצוות התורה, אין הבדל בין דברים טבעיים לדברים נסיים, ובכולם נצטווינו לקיים המצוות. ולכן חיטים שבאו בעבים, כשרים להבאת קרבנות, בהיותם מעשה ניסים של הקב"ה, אשר דינם ככל דבר טבעי.

ברם כאשר נתהווה נס **על ידי אדם**, וכגון **בנס אסוך השמן שנעשה על ידי אלישע הנביא**, או בריאת אדם או בהמה בספר יצירה - במקרים אלו הבריאה החדשה שלא בדרך הטבע שונה מכל הדברים הטבעיים, ולכן לא נאמרו בה כל דיני התורה.

וכמו כן אפשר ליישב את קושיית הלהורות נתן על דברי השל"ה הקדוש מהגמרא במנחות, על פי דברי השפת אמת [**אות ו**] שרצון עז לעשות דבר באופן טבעי, גורם שגם הנס נחשב כדבר טבעי. ולכן אם החיטים יבואו בעבים לאחר שישראל יביעו את רצונם העז שיבואו חיטים בדרך טבעית, אזי חיטים אלו יחשבו כחיטים טבעיות הכשרות להקרבה.

סוף דבר: בתוספתא מפורש כי שמן של נס אינו נחשב כשמן טבעי, ולכן אינו חייב במעשרות.

ברם נתבאר בדברי הלהורות נתן ובצל החכמה, שסיבת הדבר נעוצה בכך שנס זה **נעשה על ידי אדם.** ובנס שנעשה ע"י אדם, **הדבר שנוצר במעשה הנסים אינו נחשב כדבר טבעי**.

ולפיכך **כל דבר שנברא על ידי ספר יצירה** אינו נחשב כמעשה טבעי. ולכן דינו של **אדם שנברא בספר יצירה** שונה מכל אדם רגיל, **ואינו חייב במצוות**. וכן **בהמה שנבראה בספר יצירה** אינה נחשבת כבהמה רגילה, **ולא נאמרו בה הדינים וההלכות שנאמרו בבהמה רגילה**, כמבואר בדברי השל"ה ובשו"ת להורות נתן.

אולם מדברי החכם צבי משמע, כי **אדם שנברא בספר יצירה מחוייב במצוות התורה ככל אדם**, למעט צירוף למנין, שאינו מצטרף כי אינו נכלל ב"בני ישראל", ולמעט איסור "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" שלא נאמר אלא בנולד ממעי אשה.